BAYBURT TÜRK OCAĞI VE FAALİYETLERİ

Murat KÜÇÜKUĞURLU[1]

ÖZET

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bayburt, Doğu Anadolu'daki en zengin ve önemli yerleşim yerlerinden birisidir. Bayburt'un bu konumuna bağlı olarak, burada kurulan Türk Ocağı, özellikle 1925'teki Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra bölgede kurulmuş olan Türk Ocakları arasında önemli bir yere sahiptir. Devlet tarafından kendisine şehir merkezinde büyük bir arsa verilen Bayburt Türk Ocağı, sosyal ve kültürel alanda bazı faaliyetlerde bulunmuştur. 1931 yılında Türkiye'deki bütün Türk Ocakları'nın kapatılması nedeniyle, Bayburt Türk Ocağı da faaliyetlerine son vermiş ve Ocağın mal varlığı Bayburt'taki CHP idaresine devredilmiştir. Bu tasfiye sürecinde bazı sıkıntıların yaşandığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Bayburt Türk Ocağı'nın bazı faaliyetleri ve Ocağın kapatılmasından sonra yaşanan sıkıntılar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bayburt, Türk Ocağı, Doğu Anadolu, Şeyh Sait İsyanı, Mal varlığı**.**

ABSTRACT

İn the early years of the Republican Era, Bayburt was one of the richest and important stable areas in Eastern Anatolia. As a result of its localitiy, the Türkish Nationalist Club in Bayburt had an important role within the these clubs which had been established in Eastern Anatolia after Sheikh Sait Rising in 1925 especially. The Nationalist Club in Bayburt had a broad ground in the city center by the support of the State and showed some cultural ve social activities. Owing to being closed of all Türkish Nationalist Club in Turkey in 1931, the club in Bayburt stopped its activities too. The club's properties was transferred to the Republican People's Party in Bayburt. İn this procedure, some problems occured.

İn this research, it is examined some activities of the Türkish Nationalist Club in Bayburt and the problems arising after being closed of this club.

Key Words: Bayburt, Turkish National Club, Eastern Anatolia, Sheikh Sait Rising, Properties.

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Erzurum Vilayeti'ne bağlı önemli ve zengin bir ilçe olan Bayburt, 30 Mayıs 1926'da kabul edilen Teşkilatı Mülkiye Kanunu ile birlikte Gümüşhane Vilayeti'ne bağlanmıştır (TBMMZC, 1926:

[1]Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, E.F. Tarih Bölümü; e-mail: kucukugurluotmail.com

674). Buna paralel olarak, Bayburt'taki Türk Ocağı, ilçenin Erzurum'a bağlı olduğu bir zamanda açılmış; tasfiyesi ise Gümüşhane'ye bağlanmasından sonra gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Bayburt Türk Ocağı'nın açıldığı dönemde, ilçenin bağlı bulunduğu Erzurum'daki Türk Ocakları teşkilatı hakkında bazı bilgiler vermek faydalı olacaktır.

Erzurum ve çevresini de içine alan bölgede Türk Ocaklarının kurulması, özellikle Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra gündeme gelmiş ve ulusal basında tartışılmaya başlanmıştır. Bu isyandan sonra, bölgenin idari, siyasi ve kültürel yapısında birtakım değişiklikler yapılmak istenmiş ve bölgedeki vilayetlerde Türk Ocaklarının açılması, özellikle kültürel alanda yapılması düşünülen değişiklikler konusunda gerekli görülmüştür (Duzel, 1977: 4). Böylece, milli birlik ve beraberliği pekiştirmek ve yapılan inkılapların bölge halkına benimsetilmesini sağlamak üzere, bölgede Türk Ocakları'nın teşkilatlandırılmasına çalışılmıştır (Sarınay, 2004: 274-75).

1925 ortalarında Erzurum'da Türk Ocağı Şubesi'ni açmak için oluşturulan müteşebbis heyetin, Ankara'daki Türk Ocağı Genel Merkezi'nden gerekli izni alması üzerine 9 Temmuz 1925'te Erzurum Türk Ocağı açılmıştır. Ocak, idare heyetini şu şekilde oluşturmuştur (Varlık, 1341: 1; BCA, CHPK, 1946: 27):

Türk Ocağı Başkanı: Muallim Mektebi Müdürü Cemal Gültekin,

Mesul Murahhas: Numune Hastanesi Kulak Boğaz Uzmanı Yusuf İzzettin Bey,

Katip: Tatbikat Mektebi Müdürü Şevket Bey,

Mesul Muhasip: Ticaret Odası Başkanı Gözübüyükzâde Sadrettin Bey,

Veznedar: Tüccardan Ali Bey,

Üyeler: Erzurum Belediye Başkanı Nafiz Bey, Topçu Binbaşı Cemal Bey.

Erzurum'da, şehir merkezindeki Türk Ocağı'ndan başka, Bayburt, Oltu, Tercan, Kiğı, İspir ve Yusufeli'de Türk Ocağı açılmıştır (Varlık, 1926: 1).

I.BAYBURT TÜRK OCAĞI'NIN KURULUŞU VE İLK FAALİYETLERİ

Bayburt ile Ankara arasındaki yazışmalardan anlaşıldığına göre, Bayburt Türk Ocağı 1925 yılında açılmıştı (BCA, CHPK, 1935:3). İlçelerdeki Türk Ocakları arasında, muhtemelen ilk açılan Ocak Bayburt'taki idi.

Şehir merkezindeki Türk Ocağı da dahil olmak üzere, Erzurum'daki tüm ocakların en faal ve gelişmişi Bayburt Türk Ocağı idi. İlçenin çok verimli bir ovada ve Trabzon-İran transit yolu üzerinde bulunması gibi nedenlerle (TC Devlet Salnamesi, 1925-26: 389), Bayburt'un diğer ilçelere üstünlüğü vardı. Bu üstünlüğün bir nedeni de, daha Türk Ocağı açılmadan önce, Bayburt'ta "*Gençler Birliği/Yurdu*" isimli bir teşekkülün var olmasıydı. Başında Mehmet Tarhan Bey'in bulunduğu Gençler Birliği (Halk, 1341: 3), birikimini ve kadrosunu Türk Ocağı'na aktarmıştı.

1925 yılında açılmış olan Bayburt Türk Ocağı'nın başında, Bayburt'un en zengin müteşebbislerinden (Türkiye İktisad Mecmuası, 1339: 362) Kefelizâde Yakup Efendi bulunuyordu. İdare heyetinde ise şu isimler yer almaktaydı (Türk Yurdu, 1928: 46):

Katip: Muallim Necmeddin Faik,

Murahhas: Maşuk Beyzâde Mehmet Tarhan,

Muhasip: Osman Efendizâde Musa Kazım,

Veznedar: İbrahim Ağazâde Ziya,

Azalar: Doktor Celal ve Müftüzâde Hacı Mehmet Beyler.

Ocak binası için gerekli olan arsa, 22 Şubat 1926 tarihli ve 748 numaralı kanun gereğince sağlanmıştı. Bu kanuna dayanılarak hazırlanan 12 Teşrinievvel 1926 tarihli ve 4217 sayılı kararname ile, Bayburt Kasabası'ndaki Ermeni emvali metrûkesinden 565 arşınlık arsanın, her bir arşını 82.5 kuruş olmak üzere, "menâfi-i umûmîyeye" hizmet eden müesseselerden olan Bayburt Türk Ocağı'na satılmasına karar verilmişti (BCA, BKKK, 1926: 1). Bayburt Türk Ocağı, emvali metrûkeden kendisine verilen bu büyük arsa üzerinde iki baraka tarzı bina yapmış, ayrıca yedi kişiye de kira karşılığı baraka yaptırmıştı (BCA, CHPK, 1935: 3).

Bayburt Türk Ocağı'nın ilk faaliyetlerinden birisi halk gece dersleri düzenlemek olmuştu. Bu konuda en başarılı iki Ocak vardı: Erzurum ve

Bayburt Türk Ocakları. Vilayetteki bu iki ocağın faaliyetlerinde buralardaki öğretmenlerin de büyük katkısı vardı (Halk, 1926: 3).

Erzurum'daki Türk Ocakları, merkezden aldıkları emir gereğince, sık sık piyango düzenleyerek gelir temin etmeye çalışmışlardı. Örnek olarak Bayburt Türk Ocağı'nın düzenlediği piyangoda dağıtılacak eşyalar arasında plak, gramofon, mızıka, foter şapka, fiyanko kravat, hasır şapka, kasket, sinema makinesi, fantezi gömlek, kadın peçesi, pipon, ibrişim baş tarağı, bıyık yağı ve fantezi tarak gibi malzemeler bulunmaktaydı (BCA, CHPK, 1935: 3).

II. ÇORUH SPOR KULÜBÜ

Bayburt Türk Ocağı bünyesinde, ayrıca bir spor kulübü bulunmaktaydı. "*Çoruh Spor Kulübü*" ismindeki bu kulüp, Bayburt'ta iyi bir teşkilatlanmaya gitmiş ve çeşitli branşlarda faaliyet göstermişti. Kirayla tutulan bir binada faaliyete geçen ve Mehmet Tarhan idaresinde bir teşkilat kuran kulüp, bütün Bayburt gençlerini bir araya toplamayı başarmıştı (BCA, CHPK, 1935: 3). Bayburtlu bir gazeteci tarafından hazırlanan bir makalede, kulübün kuruluşu, ilk faaliyetleri ve Bayburt için önemi hakkında şu ifadeler kullanılmaktadır (Güçer, 1938: 6):

"*Teşekkül tarihi 926 olan Çoruh Spor Kulübü, bugün bütün gençlerin kalbinde, hayalinde taşıdıkları ve her Bayburtlunun ismini hürmetle yad ettiği merhum Mehmet Tarhan'ın etrafında topladığı birkaç fedakar arkadaşıyla Bayburt'ta ilk defa kurulan; Trabzon'dan geçtikten sonra doğu illerinde diyebilirim ki, ilk defa bu sahada fiiliyata geçerek sporu muhitine yaymaya ve dolayısıyla Bayburt'ta bugünkü özlü gençlik kitlesini çatısı altında toplayarak onları hayata tam bir sporcu ve Türklüğe yaraşan bir zindelikle hazırlamaya çalışan ilk gençlik teşkilatıdır.*

Çoruh Spor Kulübü ve onu kuran fedakar bir gençle fedakar birkaç arkadaşı, asırların bilhassa bu muhitlerde kökleştirdiği mutaassıp fikirleri kötü zihniyetleri kökünden söküp atmaya uğraşmış; henüz üç yılı idrak edilen Cumhuriyet'in feyizli ve kudretli membalarından istifade ederek spor ve spor kulüplerine karşı açılan menfi cereyanlara karşı bir fikir ve ideal cephesi kurmaya çalışmış, bir yıl içerisinde de buna muvaffak olmuştu.

Bu zemin hazırlandıktan sonra ilk iş olarak bir saha temini ve futbol levazımının getirtilmesi düşünülmüş ve yine şahsi fedakârlıklara dayanılarak bu iş de muvaffakiyetle itmam edilmiş, birçoklarının hayret ve hiddet dolu nazarları karşısında bu fedakar gençler spor elbiselerini giymiş oldukları

halde meydandan geçerek futbol sahasına gitmişlerdi… Çoruh Spor Kulübü'nün faaliyeti ikinci sene içerisinde tamamıyla genişlemiş ve bütün Bayburt'un münevverlerini çatısı altında toplayarak resmen teşekkül etmişti."

Kulübün başkanlığını 1931 yılına kadar bizzat Mehmet Tarhan yapmış, maddi ve manevi fedakârlıkla beş yıllık mesaisiyle kulübü belli bir seviyeye getirmişti. Fakat belirtilen tarihte "humma-yı dimağı" (beyin iltihabı) hastalığına yakalanmış ve İstanbul'da tedai altındayken vefat etmişti. Mehmet Tarhan'ın ölümünden sonra kulübün inişli çıkışlı bir seyir takip ettiği görülmektedir. Bazen başarılı bir dönem geçiren kulüp, uzun süre sessiz kalmış, faaliyetleri gibi maddi durumu da gittikçe zayıflamıştı. Anlaşılan genç ve idealist bir aydın olan Mehmet Tarhan'ın açtığı boşluk tam olarak doldurulamamıştı. Aynı dönemde belediye ve özel idareden de bir destek görmemişti.

Mehmet Tarhan'dan sonra kulübün başında Yusuf Sıtkı'yı görmekteyiz, Yusuf Sıtkı, bütün sıkıntılara rağmen 20 kişilik bir teşkilat kurmayı başarmıştı. Çoruh Spor Kulübü, Bayburt Türk Ocağı'nın feshedilmesinden sonra da faaliyetini devam ettirecektir. Yusuf Sıtkı ve arkadaşları tarafından Nisan 1932'de Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda, öteden beri gençliğe tahsis edilmiş olan ve halen spor kulübünün işgalinde bulunan Türk Ocağı binasının bu kulübe verilmesi istenmiştir. Fakat Ankara, bu teklife sıcak bakmayarak, bu binanın Halkevi olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusunda araştırma yapılmasını Bayburt CHF idaresinden istemiştir (BCA, CHPK, 1935: 3).

Bununla birlikte Bayburt gençleri, bu isteklerinden vazgeçmemişlerdir. Çoruh Spor Kulübü tarafından kulübün yaşatılması için Başvekâlet'e gönderilen 10 Nisan 1933 tarihli bir yazıda, kulüp ve Türk Ocağı hakkında şu bilgiler verilmektedir (BCA, CHPK, 1935: 3):

"*Senelerden beri hars ve mefkure önünde koşan Bayburt gençliği, evvelce Gençler Birliği ve daha sonra Türk Ocağı namıyla üremiş ve yine Türk Ocağının muhitinde ve öz sinesinden doğarak spor teşkilatı yapmıştı...*

925-926'da vukû bulan mürâcaat ve temyiz dileğimiz üzerine başta reis-i fahrîmiz zât-ı devletlerinin büyük yardımlarıyla, emvâli metrûkeden ehven bir fiyatla bir arsa verilmiş ve bu arsa Türk Ocağı namına tapu edilmişti. Türk Ocağı fırkaya intikal etti. Fakat teşkilatımız yaşıyor ve inşâallah ebediyen yaşayacaktır. Çok fakir olan teşkilatımız, yaşamak için Türkiye Cumhuriyeti

Hükûmeti Başvekilinden ve bilumum İdman Ocakları reis-i fahrîsi İsmet Paşa Hazretlerinden yardım istiyor ve diliyor ki, yine kendisi için Türk Ocağı'na verilmiş olan bu arsanın "Bayburt Çoruh Spor Kulübü" nâmına nakledilmesi emir ve temin buyrulsun.

Gençlik bütün varlığile en derin duygularını sunar ve dileğinin kabulünü ister. Çok Büyük Reisimiz."

Aynen verdiğimiz bu yazının altına, Bayburt Çoruh Spor Kulübü amblemini içeren bir mühür basılmıştı. Bayburt gençlerinin bu isteği CHF Genel Sekreterliği tarafından Ankara'daki Tasfiye Encümeni'ne havale edildi. Bu konuda incelemesini yapan Encümen, Türkiye genelinde büyük bir yekûn tutacak Türk Ocakları borçlarına karşılık, bu gibi emlak ve arazinin kesinlikle satılması gerektiğine karar vermiş ve Çoruh Spor Kulübü'nün istekleri reddedilmişti (BCA, CHPK, 1935: 3).

Kulübün faaliyetleri tamamen durma noktasına geldiği bir zamanda, Bayburt'ta Halkevi kurulmuş ve Çoruh Spor Kulübü Halkevi'nin spor komitesine bağlanarak resmi hayatına son vermişti (Güçer, 1938: 6).

Spor teşekkülünün Halkevi'ne devredilmesi sürecinde Bayburt'taki futbol faaliyetlerinde gözle görülür bir iyileşme olmamıştır. Kulübün Halkevi'ne devredilmeden önceki ön önemli başarısı, 1934'te Gümüşhane futbol takımını 2-0 mağlup etmesidir. Sonraki birkaç yıl içinde Halkevi spor Komitesi hemen hiçbir varlık gösterememiştir. Nitekim 1937'de Trabzon'daki futbol takımlarıyla maç yapmak üzere Bayburt'tan geçen Erzurum futbol takımı ile Bayburt takımı arasında yapılan maçı Erzurum takımı 5-1 kazanmıştı (Güçer, 1938: 6).

Türkiye'de tüm spor faaliyetlerinin devlet tekeline alınmasıyla (Doğu, 1937: 3), 1938 yılı başında Bayburt'ta Çoruh Spor Kurumu'nu yeniden canlandırmak için ciddi bir teşebbüs başlatılmış ve Bölge Spor Başkanı Vali Ferit Nomer'in teşebbüsüyle kulüp yeniden kurulmuştur. Başkanlığına ise azimli bir genç olan Öğretmen Cemal Perker getirilmiştir. Bu arada Bayburt'ta yeni spor sahasının krokisi Fen Memuru Burhan Bey tarafından hazırlanmış ve Ankara'dan gereken tahsisat talep edilmişti (Güçer, 1938: 6).

III. BAYBURT TÜRK OCAĞI'NIN FESHEDİLMESİ

10 Nisan 1931'de toplanan Türk Ocakları Kurultayı'nın aldığı kararla Türkiye genelindeki bütün Türk Ocakları kapatılarak bu kuruluşun tüm varlığı CHF'ye devredilmiştir (Yetkin, 1983: 52; Özdoğan, 2001: 18).

Türk Ocaklarının feshedilmesinden sonra, 10 Nisan 1931 ve 23 Mayıs 1931 tarihli tamimlere dayanılarak, Türk Ocağı'nın mallarının neler olduğu, fırkanın kullanımına uygun binalarının bulunup bulunmadığı, spor teşkilatı bulunup bulunmadığı ve ocakların ne kadar alacağı ve borcu bulunduğu CHF genel merkezi tarafından bütün vilayetlere sorulmuştur (BCA, CHPK, 1936: 1). Bu emre karşılık Bayburt CHF Reisi Mehmet Fahri Bey tarafından yazılan 18 Ağustos 1931 tarihli cevaba göre, Ocağın kapatıldığı tarihte, Ocağa bağlı bir spor teşkilatı bulunmaktaydı. 20 kişiden oluşan bu spor teşkilatı çeşitli alanlarda faaliyet gösteriyordu. Ocağın nakit durumuna gelince; 10 Nisan 1931 tarihi itibariyle Ocağın 376 liradan oluşan nakit parası bulunuyordu. Ayrıca, 7265 kuruş değerinde mefruşat eşyası ve 9255 kuruş değerinde piyango eşyası vardı. Buna karşılık, arsa vergilerinden kaynaklanan 331 lira borcu bulunmaktaydı. Belirtilen nakit ve eşyalar Bayburt CHF idaresi tarafından devralınmış, eşyaların bir kısmı 186 liraya satılırken, bazı önemli eşyalar CHF idaresi tarafından kullanılmıştı (BCA, CHPK, 1935: 3).

Bayburt Türk Ocağı'nın tasfiyesinden sonra yaşanan en büyük sıkıntı, Ocağın sahip olduğu arsa konusunda yaşanmıştı. Bu arsa üzerinde Türk Ocağı'nın yaptığı iki mağaza ve 6 yıldır kiraya verdiği yedi baraka arsası da 1931 yılında Bayburt CHF idaresine devredilmişti. CHF idaresi, barakaların zemin icarından yıllık 350 liraya yakın gelir elde etmişti. 1935 yılına gelindiğinde, Türk Ocağı'ndan devralınan gayrimenkullerden elde edilen kira geliri, CHF idaresi tarafından aşağıdaki işlerde harcanmıştı:

Ocak'tan fırkaya devreden 331 liralık vergi borcu, barakalardan elde edilen kira geliriyle ödenmişti. Bu kira gelirlerinden 220 lirası 4 Haziran 1932'de Osmanlı Bankası vasıtasıyla CHF Genel Merkezi'ne gönderilmiş, 126 lirası aynı tarihlerde Bayburt'a gelen Muhafız Bölüğü şerefine verilen ziyafet için harcanmış, 247 lira ise 1933 yılında Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamaları nedeniyle yapılan merasimlerde sarf edilmişti. Bunlardan artan gelir ise, Bayburt CHF idare binası kirasına ve Ocak'tan devralınan gayrimenkullerin vergilerine ödenmişti. Bu paranın çeşitli işlere harcanması CHF Merkez İdaresi tarafından tepkiyle karşılanmış ve Ocak

gayrimenkullerinden elde edilen bütün paranın merkeze gönderilmesi istenmiştir (BCA, CHPK, 1935: 3).

1931'de CHF idaresi tarafından kiraya verilen Türk Ocağı'na ait arsa ve üzerindeki yapılar, Türk Ocakları Tasfiye Nizamnamesi gereğince, 1932'de 4.500 lira fiyatla satılmak üzere ihaleye çıkarılmış, fakat bu dönemde devam eden ekonomik kriz nedeniyle 600 lira bile verecek talip çıkmamıştı. Bayburt CHF idaresi, Türk Ocağı'na ait arsa üzerindeki barakalardan ikisinin fırka binası ve halkevi binası olarak kullanılması için genel merkezden izin istemiş ve bu istek Tasfiye Encümeni tarafından incelemeye alınmıştı. Bu inceleme sonucunda, CHF Genel Sekreteri ve Kütahya Mebusu Recep (Peker) tarafından Gümüşhane CHF İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen 31 Mayıs 1933 tarihli yazıda, çok büyük bir yekûn tutan Türk Ocakları borçlarının ödenebilmesi için bu tür arsaların mutlaka satılması gerektiği belirtilerek, bu arsanın özel idare, belediye veya diğer hayır kurumlarına az bir fiyatla satılması veya parçalar halinde vatandaşlara satılması konusunda emir verilmişti (BCA, CHPK, 1935: 3).

Bayburt Türk Ocağı'ndan devralınan arsanın mutlaka satılması gerektiği yönündeki CHF Genel Merkezi'nin emirlerine rağmen, mevcut ekonomik kriz nedeniyle, bu arsa bir türlü satılamıyordu. 1935 yılına gelindiğinde, kasabanın en şerefli yerinde olan bu arsaya talip olanlar, ancak 1.000 lira teklif etmekteydi. Bu durum karşısında Gümüşhane'deki fırka yetkilileri, arsanın üzerinde baraka yapılarak yılda 300 liradan fazla gelir elde edilebileceğini ve bu nedenle satılmasının doğru olmayacağını Ankara'ya bildirmişlerdi. Bununla birlikte, bahsedilen barakaların yaptırılması için gereken para tedarik edilememişti. Bunun üzerine, Şubat 1935'te yapılan Gümüşhane CHF Vilayet Kongresi'nde, bu arsa üzerinde iki katlı bir bina yaptırılarak üst katının Bayburt'ta yeni açılan Halkevi'ne tahsis edilmesi ve alt katında yaptırılacak dükkânların ise Halkevi'ne gelir olmak üzere kiraya verilmesi kararı alınmış ve bunun için vilayet bütçesinden tahsisat ayrılması Gümüşhane Vilayeti'nden istenmişti (BCA, CHPK, 1935: 3).

Türk Ocakları'nın feshedilmesiyle birlikte, bu kurumlar adına yapılmış olan bazı borçlanmalar konusunda sıkıntılar yaşanmış, bazı alacaklılar CHP genel merkezine müracaat ederek, mağduriyetlerine son verilmesini istemişlerdi. Bayburt'ta Türk Ocağı için Erzurumlu Gümrükçü zade Münip Bey'den kiralanan binanın ödenmeyen kira bedelleri konusunda büyük bir sıkıntı yaşanmıştı.

Gümrükçü zade Münip Bey, feshedilmiş olan Bayburt Türk Ocağı'ndan alacağı olan yaklaşık 400 liranın ödenmesi için, 1932'de parti genel sekreterliğine müracaat etmiş, bundan bir sonuç alamayınca, 11 Haziran 1933'te doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamına müracaat ederek, yaşadığı sıkıntıyı anlatan uzun bir dilekçe yazmıştı. Bu dilekçe, Erzurum eşrafının I. Dünya Savaşı'ndan nasıl etkilendiğini ve savaş sonrası Erzurum'a geri dönüldüğünde hangi sıkıntılarla karşı karşıya kalındığını gösteren önemli bir belge olduğu için, aynen aşağıya alınmıştır (BCA, CHPK, 1936: 2):

"*Huzûr-ı âli-i kerîmânelerine*

Efendim hazretleri.

İdâre ve maîşetimiz arazi ve emlâkimizin cüzi varidâtına münhasır iken Harbi Umûmi saikâsiyle hemen mahıv derecesine gelerek pek çok perişan olduk.

İstirdâdı müteâkiben Erzurum'a gelerek şimdi şehre civar Tufanç Karyesinde ve pek büyük bir zaruret içinde yaşamaktayız.

Bayburt Kasabası'ndaki emlâkimizin büsbütün harap olması cihetiyle hükûmet, 70 000 liralık bir mazbata vermişti. Bundan şimdiye kadar bir fâide göremedik.

Ölmeyecek kadar olsun idaremizi temin için, ailemle kız kardaşlarımın namlarına olan arazimizi Ziraat Bankası'na terhîn suretiyle, altı bin lira borç alıp Bayburt'taki mülkümüzü yapmaya mecbur olduk. Amma ne fâide ki, büyük bir borç altına girip daha çok rahnedâr olduk. Şimdi bu paranın faizini bile veremiyoruz.

Kaldı ki bu kadar mihnet ve meşakkatle ve ağır bir borçla ihyâsına çalıştığımız mezkûr binayı, 1928 senesinde beher seneliği 130 liraya Türk Ocağına kiraya vererek, üç senelik bedel-i icârı olan 390 lirayı henüz alamamışızdır. Müracaâtı mütevâliyemiz üzerine (emir almadık) sözüyle işi tehire bırakıyorlar. Bizim ise perişanlığımız günden gönü artıyor. Banka taksitlerini, maliye vergilerini istiyorlar. Borçtan sıkılarak iki ay evvel telgrafla efendimize müracaat etmişdim. Gerçi henüz bir zuhûrât yok ise de herhalde Bayburt Fırka Riyasetine lazım gelen emri vermiş olduğunuzu ümîd ediyorum.

Hukûkumuzu mahkeme marifetiyle aramak efendimizi rahatsız edeceği için doğru olmayacağı gibi, fırkamızın muhterem ve mübeccel nâmının

zikriyle hürmetsizlik vukua getirilmiş olmak mülâhazası, vicdânımı bu gibi bir teşebbüsten men ediyor.

Bu kere de şöyle husûsi olarak efendimize müracaâtı daha münâsib gördüm.

Her halde affv-i âlîlerini istirhâmla Bayburt Fırka Riyasetine bu babda lazım gelen emrin itasını lütfunuzdan bekler ve bilvesile hürmetle ellerinizden öperim efendim hazretleri.

Erzurum Gümrükçüzâde M. Münip"

Sonuçta Münip Bey'in bütün müracaatları, elinde bir belge olmadığı için boşa çıkmış ve istediği parayı alamamıştır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Doğu Anadolu'daki diğer birçok şehir ve kasaba gibi, I. Dünya Savaşı'ndan ağır hasarlarla çıkan Bayburt, bulunduğu mevkiin avantajları ve müteşebbis aydınların varlığı sayesinde kısa sürede kendini toparlamış ve Bayburt Türk Ocağı böyle bir ortamda kurulabilmiştir. Bununla birlikte Bayburt Türk Ocağı'nın kuruluşu, doğudaki birçok Türk Ocağı gibi Şeyh Sait İsyanı ile alakalı olup, devletin bu tür kültür kurumlarının bölgede açılmasını özellikle istediği görülmektedir.

Bayburt Türk Ocağı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bayburt'un sosyal ve kültürel hayatında rol oynayan üç teşekkülden ikincisidir. Kendisinden hemen önce kurulan Bayburt Gençler Yurdu'nu bünyesine almak suretiyle faaliyete geçmiş ve 1931'de feshedilerek yerini Bayburt Halkevi'ne bırakmıştır.

Bölgedeki diğer Türk Ocakları gibi Bayburt Türk Ocağı da, 1930 öncesi dönemde, şehirdeki diğer cemiyetlerle birlikte, sosyal ve kültürel hayatın gelişmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Bu anlamda doğudaki Türk Ocakları arasında en canlı ve faal ocaklardan birisinin Bayburt Türk Ocağı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Aslında Türk Ocakları ekonomik anlamda Ankara hükümetlerinin desteğine tam anlamıyla sahip olamamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin yardımıyla teşkilatını genişleten ve özellikle 1927'de CHP'nin bir kültür şubesi haline gelen Türk Ocakları, bu tarihten bir süre sonra parti nezdindeki itibarını kaybetmeye başlamış ve bu ocaklara mensup bazı önemli isimlerin 1930'da Serbest Fırka'yı desteklemeleri üzerine, tamamen gözden

çıkarılmıştır. Türk Ocakları'ndan sonra bölgede açılan Halkevleri, CHP'nin ve hükümetlerin maddi desteğini çok daha fazla almıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (CHPK), 1935, Belge No: 490.01.65.247.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (CHPK), 1936, Belge No: 490.01.67.256.2

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (CHPK), 1946, Belge No: 490.01.299.1207.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu (BKKK), 1926; Belge No: 030.18.1.1.21.64.1.

Doğu Gazetesi, 29 İkinci Teşrin 1937, Erzurum.

DUZEL, Cahit, 3 Şubat 1977, "İngiliz Hükümetine Sunulmuş Gizli Raporlardan Doğu Anadolu Olayları, 1924-1938", Politika Gazetesi, İstanbul.

GÜÇER, Nazım Güçer, 3 Şubat 1938, "Bayburt'ta Spor ve Gençlik", Doğu Gazetesi, Erzurum.

Halk Gazetesi, 29 Kânunuevvel 1341, İstanbul.

Halk Gazetesi, 13 Şubat 1926, İstanbul.

ÖZDOĞAN, Günay Göksu, 2001, "Turan"dan "Bozkurt"a, Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İstanbul.

SARINAY; Yusuf, 2004, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, İstanbul.

TBMM Zabıt Ceridesi (TBMMZC), 30.5.1926, II/25, Ankara.

Türk Yurdu, Mayıs 1928, I/5, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, İstanbul.

Türkiye İktisad Mecmûası, 19 Teşrinisani 1339, II, Numara: 15, İstanbul.

Varlık Gazetesi, 5 Teşrinievvel 1341 (1925), Sarıkamış.

Varlık Gazetesi, 27 Mayıs 1926, Sarıkamış.

YETKİN, Çetin, 1983, Türkiye'de Tek Parti Yönetimi, İstanbul.